

Innst. S. nr. 169

(2000-2001)

Innstilling fra justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentant Olav Gunnar Ballo om regulering av lovmessige rettigheter for transseksuelle

Dokument nr. 8:35 (2000-2001)

Til Stortinget

Sammendrag

Stortingsrepresentant Olav Gunnar Ballo har den 19. desember 2000 fremsatt følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen ta initiativ til en lov som regulerer transseksuelles rettigheter."

I begrunnelsen for forslaget vises det bl.a. til at i motsetning til en rekke andre land, bl.a. Sverige og Tyskland, har Norge ingen lovmessig regulering av transseksuelles rettigheter.

Det er etter forslagsstillerens syn behov for en lovregulering på dette området også i Norge. Behovet aktualiseres av at behandlingen av transseksuelle, som har foregått ved Rikshospitalet, delvis har vært avbrutt fra 1998 på grunn av manglende ressurser. Forslagsstilleren oppfatter at én grunn til at tilbudet ikke er sikret en kontinuitet, er at Norge mangler en lov for behandling av transseksuelle, som også fastslår et nasjonalt ansvar for å sikre slikt behandlingstilbud. En lov må bidra til å regulere alle forhold omkring kjønnskifteoperasjoner.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Vidar Bjørnstad, Astrid Marie Nistad, Jan Petter Rasmussen og Ane Sofie Tømmerås, fra Kristelig Folkeparti, Finn Kristian Marthinsen og Åse Wisløff Nilssen, fra Fremskrittspartiet, Jan Simonsen og Jørn L. Stang, fra Høyre, lederen Kristin Krohn Devold og Bjørn Hernæs, og fra Senterpartiet, Tor Nymo, vil henviser til at hovedproblemstillinger knyttet til behandling av personer som ønsker å skifte kjønn ligger under Sosial- og helsedepartementets område. Forslaget i Dokument nr. 8:35 (2000-2001) er forelagt

helseministeren som har avgitt uttalelse i brev til komiteen av 14. februar 2001, jf. vedlegg.

Komiteen viser til at kjønnskifteoperasjoner i dag kan skje med vedkommendes samtykke i henhold til medisinske indikasjoner.

Komiteen vil understreke at de generelle reglene om spesialisthelsetjenesten og pasientrettigheter ivaretar i dag de transseksuelles tilgang til behandling på linje med andre som har behov for helsehjelp. Det vises til lov av 2. juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter § 2-1 om rett til nødvendig helsehjelp. Denne bestemmelsen gir pasienter en rett til nødvendig helsehjelp dersom bestemte vilkår er oppfylt. Helseministeren antar i nevnte brev til komiteen at transseksuelle som ønsker å skifte kjønn, ofte vil kunne oppfylle vilkårene og falle inn under rett til nødvendig helsehjelp.

Det vises videre til at Rikshospitalet har et tilbud til denne pasientgruppen, hvor det er engasjert psykiater, hvor nye pasienter på venteliste evalueres, og hvor pasienter som venter på kirurgisk behandling kan sendes til utlandet, eksempelvis Belgia, som har ekspertise på kjønnskvertering.

Komiteen har merket seg at til tross for at ulike forhold knyttet til transseksuelle synes å være dekket under generelle lovbestemmelser, vil departementet likevel vurdere behovet for en særlov på dette området for eventuelt å gi klarere retningslinjer i forbindelse med transseksuelle og kjønnskifteoperasjoner. Komiteen merker seg at det bl.a. skal undersøkes hvordan slike spørsmål er håndtert i andre land.

Komiteen ber om at det gis en tilbakemelding om denne vurderingen ved en egnet anledning.

Komiteen vil på bakgrunn av de signaler som fremkommer i uttalelsen fra helseministeren anbefale at Dokument nr. 8:35 (2000-2001) vedlegges protokollen.

Uttalelse fra sosialkomiteen

Komiteens utkast til innstilling har vært forelagt sosialkomiteen som i brev av 6. mars 2001 uttaler:

"Det vises til brev av 28.02.01 der justiskomiteen ber om sosialkomiteens uttalelse til utkast til innstilling til Dokument nr. 8:35 (2000-2001).

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet, Høyre og Senterpartiet, viser til merknadene i utkastet og har ingen ytterligere merknader.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti viser til forslaget i Dokument nr. 8:35 (2000-2001), som lyder: "Stortinget ber Regjeringen ta initiativ til en lov som regulerer transseksuelles rettigheter." Dette medlem viser også til begrunnelsen for forslaget, som er gitt i dokumentet. Dette medlem er glad for at departementet vil vurdere en særlov på dette området, og dette medlem forventer, i tråd med forslaget intensjoner, at konsekvensene av departementets gjennomgang

blir at Regjeringen fremmer forslag om en særlov. Dette medlem mener, med bakgrunn i den utryggheten transseksuelle har opplevd, hva angår bortfall av behandlingstilbud, at arbeidet med en slik særlov må skje innen rimelige tidsrammer, slik at Stortinget får seg forelagt et lovutkast i løpet av første halvdel av neste stortingsperiode."

Komiteens tilråding

Komiteen viser til dokumentet og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument nr. 8:35 (2000-2001) - forslag fra stortingsrepresentant Olav Gunnar Ballo om regulering av lovmessige rettigheter for transseksuelle - vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 7. mars 2001

Kristin Krohn Devold
leder

Jørn L. Stang
ordfører

Jan Simonsen
sekretær

Vedlegg

Brev fra Sosial- og helsedepartementet v/helseministeren til justiskomiteen, datert 14. februar 2001

Dok. nr. 8:35 (2000-2001) Forslag fra stortingsrepresentant Ballo om regulering av lovmessige rettigheter for transseksuelle

Jeg viser til ovennevnte forslag fra stortingsrepresentant Olav Gunnar Ballo. Saken ble sendt justisministeren for uttalelse. I brev av 31. januar 2001 ble saken overført til meg da hovedproblemstillingen knyttet til behandling av personer som ønsker å skifte kjønn ligger under Sosial- og helsedepartementets ansvarsområde.

Etter forslagsstillerens syn er det behov for en lovregulering av transseksuelles rettigheter. Per i dag er det ikke lovregler som knytter seg eksplisitt til transseksuelle og kjønnskifteoperasjoner. Steriliseringsloven kan ikke sies å regulere forhold som dreier seg om inngrep ut over sterilisering og kastrering. Kjønnskifteoperasjoner medfører sannsynligvis tap av forplantningsevnen. Isolert sett anses dermed slike inngrep som grov legemsbeskadigelse, jf. straffeloven § 231 jf. § 9. Samtykke fritar ikke for straff, jf. § 235. Man må imidlertid legge til grunn at slike operasjoner bare utføres dersom det foreligger medisinsk indikasjon for inngrepet. Et helbredende inngrep foretatt etter pasientens samtykke vil kunne anses som rettmessig.

Straffeloven vil etter dette ikke være til hinder for gjennomføring av kjønnskifteoperasjoner som skjer med vedkommendes samtykke i henhold til medisinsk indikasjon. Det kreves således ikke en spesiallov for å regulere transseksuelles adgang til medisinsk behandling i form av kjønnskifteoperasjon. Jeg ser imidlertid ikke bort fra at det kan være ønskelig med en spesiallov slik at adgangen til kjønnskifteoperasjon kommer klarere til uttrykk. Dette vil jeg vurdere nærmere, bl.a. ved å undersøke hvordan slike spørsmål er håndtert i andre land.

Som kjent regulerer lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasientrettigheter § 2-1 i dag rett til nødvendig helsehjelp. Denne bestemmelsen, med tilhørende forskrift av 1. desember 2000 nr. 1208, gir pasienter en rett til nødvendig helsehjelp dersom bestemte vilkår er oppfylt. Pasienter som oppfyller vilkårene har rett til helsehjelp innen den tid medisinsk forsvarlighet tilsier. Et vilkår for rett til nødvendig helsehjelp er at pasienten har et visst prognosetap med hensyn til livslengde eller ikke ubetydelig nedsatt livskvalitet dersom behandlingen utsettes. Videre er det et vilkår at pasienten kan ha forventet nytte av helsehjelpen og at de forventede kostnadene står i et rimelig forhold til tiltakets effekt. Jeg antar at transseksuelle som ønsker å skifte kjønn ofte vil kunne oppfylle vilkårene og falle inn under rett til nødvendig helsehjelp.

Av pasientrettighetsloven følger det at alle pasienter som henvises til offentlig sykehus har rett til å få sin helsetilstand vurdert innen 30 virkedager. Innen denne fristen skal det vurderes hvorvidt det er behov for

behandling, og eventuelt når behandling kan gis, herunder om pasienten har rett til nødvendig helsehjelp. De generelle reglene om spesialisthelsetjenesten og pasientrettigheter ivaretar i dag de transseksuelles tilgang til behandling på linje med andre som har behov for helsehjelp.

Forslagsstilleren peker imidlertid på at tilbudet til transseksuelle ved Rikshospitalet delvis har vært avbrutt på grunn av ressursmangel. For å sikre kontinuitet i tilbudet mener han at det er nødvendig med en lov som regulerer alle forhold ved kjønnskifteoperasjoner og fastslår et nasjonalt ansvar for å sikre behandlingstilbudet.

I brev av 3. november 2000 ba departementet Rikshospitalet om snarest å reetablere et helhetlig behandlingstilbud for transseksuelle. Rikshospitalet redegjorde i brev av 16. januar då. for Rikshospitalets samlede behandlingstilbud og planlagte behandlinger fremover i tid. Denne oversikten viser at Rikshospitalet har et tilbud til denne pasientgruppen. Det er imidlertid pasienter som venter på forskjellige deler av behandlingen.

For å bedre tilbudet er det og vil det bli iverksatt ulike tiltak. Rikshospitalet har engasjert psykiater som fra 1. mars starter evaluering av nye pasienter på venteliste. Dessuten vil det bli vurdert om de pasienter som venter på kirurgisk behandling ved Rikshospitalet, kan sendes til utlandet. Rikshospitalet har kontakt med fagmiljø i Belgia med kirurgisk ekspertise på kjønnskonnektering.

Når det gjelder folkeregistrering er dette regulert i lov av 16. januar 1970 nr. 1 om folkeregistrering, med tilhørende forskrifter. Loven regulerer ikke direkte den situasjon som oppstår når en tidligere registrert person gjennomfører en kjønnskifteoperasjon. Lovens § 4 siste punktum gir imidlertid Kongen kompetanse til å gi nærmere bestemmelser om blant annet endring av fødselsnummer. Denne kompetansen er delegert til Skattedirektoratet, som har gitt regler om dette i forskrift av 4. mars 1994 nr. 161 om folkeregistrering.

Den direkte konsekvens av en kjønnskifteoperasjon, med hensyn til folkeregistreringen, er at fødselsnummeret må endres. Dette har sammenheng med at fødselsnummeret er bygget opp på forskjellig måte for kvinner og menn. Hjemmel for å endre fødselsnummer følger av folkeregisterforskriften § 31.

Transseksuelle som gjennomfører kjønnskifteoperasjon vil normalt også endre navn. Dette gjøres imidlertid ofte uavhengig av operasjonen. Endringer i folkeregisteret skjer med hjemmel i folkeregisterforskriften § 7 nr. 9 eller lov av 29. mai 1964 nr. 1 om personnavn (navneloven) § 17 tredje ledd, jf. § 9 a nr. 5.

Sentralkontoret for folkeregistrering opplyser at de gjennomfører ca. 10-12 endringer av fødselsnummer på grunn av kjønnskifte per år. Endring av fødsels-

nummer gjennomføres på bakgrunn av en melding om gjennomført kjønnskifteoperasjon fra Rikshospitalet. Meldingen gis på en blankett som er fastsatt i samarbeid mellom sentralkontoret og Rikshospitalet. Det er imidlertid ikke fastsatt nærmere regler om krav til dokumentasjon av gjennomført operasjon.

Navneendring, som gjennomføres før kjønnskifteoperasjon, krever etter gjeldende rett bevilling fra fylkesmannen eller Justisdepartementet. Når slik bevilling foreligger, endres navnet i folkeregisteret med hjemmel i folkeregisterforskriften § 7 nr. 9. Etter en operasjon vil navneendring kunne gjennomføres ved

melding til folkeregisteret direkte, jf. navneloven § 17 tredje ledd, jf. § 9 a nr. 5.

Sentralkontoret for folkeregistrering opplyser at gjeldende ordning fungerer tilfredsstillende, både med hensyn til endring av navn og fødselsnummer. Det antas derfor at gjeldende regler på dette området er tilfredsstillende.

Som det fremgår av det ovenstående, kan ulike forhold knyttet til transseksuelle sies å falle inn under generelle lovbestemmelser. Som sagt vil jeg likevel vurdere behovet for en særlov på dette området for eventuelt å gi klarere retningslinjer i forbindelse med transseksuelle og kjønnskifteoperasjoner.